

14. Сафонов В.Е. Обзор всероссийского научно-методического семинара “Проблемы преподавания истории государства и права в юридических ВУЗах”, Москва, 16 февраля 2009 г. / В.Е. Сафонов, В.Е. Рубаник // История государства и права. – 2009. – № 9. – С. 2–5.
15. Методологічні проблеми історико-правових досліджень. Програма ХХІІІ Міжнародної історико-правової конференції (24-26 вересня 2010 р. м. Алушта). – Київ-Сімферополь, 2010. – 27 с.
16. Современный словарь по общественным наукам / [под общей ред. О.Г. Данильяна, Н.И. Панова]. – М.: Изд-во ЭКСМО, 2005. – 528 с.
17. История государства и права зарубежных стран / [под ред. О.А. Жидкова, Н.А. Крашенинниковой]. – М., 2003. – Ч. 1. – С. 8.
18. Косарев А.И. О преподавании исторических дисциплин в юридическом вузе / А.И. Косарев // Российский юридический журнал. – 2009. – № 3. – С. 33–39.
19. Дамирли М.А. Образ всеобщей истории права как науки / М.А. Дамирли // Правоведение. – 2001. – № 6. – С. 179–189.
20. Радзівілл О.А. Постмодернізм у найконсервативніший з дисциплін, або перспективи курсу історії держави і права / О.А. Радзівілл // Науковий вісник дипломатичної академії України. – 2004. – Вип. 10: Зовнішня політика і дипломатія: погляд із ХХІ століття, Ч. 2. – С. 261–270.
21. Бейли Алиса А. Проблемы человечества / Бейли Алиса А. – М.: “ЛМА”, 1997. – 169 с.
22. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: [програма навчальної дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн (за вимогами кредитно-модульної системи)] / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – Запоріжжя: Юридичний інститут Дніпропетровського держ.ун-ту внутрішніх справ, 2006. – 35 с.
23. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посібник] / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – [2-е вид перероб. й доп.]. – К.: Центр учбової літератури. – 2008. – 730 с.

УДК 340.114: 342.56 (477)

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ ЮСТИЦІЇ

Гусарева О.С., к.ю.н.

Юридичний інститут Національного авіаційного університету

У даній статті аналізуються наукові, енциклопедичні, нормативні та електронні джерела, які містять основні підходи до сучасного розуміння юстиції.

Ключові слова: законодавство, право, юстиція, реформа, судові установи.

Гусарева Е.С. ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ПРАВОПОНИМАНИЯ ЮСТИЦИИ / Юридический институт Национального авиационного университета, Украина

В данной статье исследуются научные, энциклопедические, нормативные и электронные источники, содержащие основные подходы к современному пониманию юстиции.

Ключевые слова: законодательство, право, юстиция, реформа, судебные учреждения.

Gusareva H.S. PECULIARITIES OF MODERN LEGAL UNDERSTANDING OF JUSTICE / Law institute of the National aviation university, Ukraine

In this article scientific, encyclopedic, normative and electronic sources, containing the basic approaches to the modern understanding of justice, are investigated.

Key words: legislation, law, justice, reform, judicial establishments.

Юстиція – складне та багатогранне явище, відносно якого на сучасному етапі розвитку юридичної науки існують певні прогалини в науковому осмисленні змісту, залежностей,

функцій юстиції, її особливостей у різних правових сім'ях, сучасних тенденцій розвитку тощо, що зумовлює актуальність, наукову і практичну значущість досліджень цієї проблематики. За таких обставин, окремий інтерес для вітчизняної юридичної науки представляють дослідження та систематизація джерел, що містять думки та підходи мислителів і вчених стосовно сучасного розуміння юстиції, що дозволить значно розширити існуючі уявлення про цю правову категорію.

З цієї точки зору представляє інтерес характеристика сучасних джерел, на основі яких можливо отримати загальне уявлення про юстицію, зокрема тих, у яких висвітлюються особливості методологічних підходів до розуміння юстиції як предмета пізнання. Так, наприклад, у дисертаційних дослідженнях таких авторів, як Ю. Педько [12, 29], Є. Черняк [16, 42] юстиція розглядається переважно у якості сукупності судових органів, їх діяльності. Ця позиція знайшла визнання в сучасному Новому юридичному словнику, виданого під редакцією А. Азріліяна [11]. Таке ж визначення пропонується і у Великому юридичному енциклопедичному словнику А. Барихіна [4], Тлумачному словнику з теорії права І. Іваннікова [9] та Юридичній енциклопедії, виданій під редакцією М. Тихомирова [18]. У своїй роботі «До питання про конституційну юстицію» А. Муллануров поділяє точку зору щодо розуміння юстиції як сукупності судових органів та їх діяльності [10, 13-14].

Спроби різних авторів зрозуміти сутність юстиції, її зміст та значення знайшли своє відображення у відповідних наукових дослідженнях, де саме ці питання формувалися як предмет пізнання. Так, вивчаючи адміністративну юстицію, такі автори, як І. Коліушко та Р. Куйбіда, пропонують розглядати її як судовий захист прав, свобод та правових інтересів учасників правовідносин [1]. У свою чергу, І. Бородін розуміє під цим терміном діяльність судів по захисту прав громадян [5, 15-17]. Аналіз дисертаційного дослідження Ю. Георгієвського дозволяє отримати уявлення про юстицію як про порядок розгляду і вирішення спорів [7, 21], а В. Гергелійника – у якості правового інституту, діяльність якого полягає в забезпеченні верховенства права, закону [8, 53].

Отже, питанню юстиції, як зазначено вище, вже присвячено цілий ряд наукових праць, у яких розроблено структурну, функціональну характеристику юстиції тощо, але наявні ще в цій науковій проблемі прогалини не дозволяють стверджувати про всебічність та повноту розкриття сутності та соціального призначення юстиції. З огляду на це ми поставили перед собою *мету* проаналізувати енциклопедичні, нормативні, електронні джерела, що містять інформацію про наукові підходи до сучасного розуміння юстиції та виявити на цій основі особливості авторських підходів до визначення категорії «юстиція».

Аналіз джерел, що містять інформацію про історичний розвиток юстиції дозволяє сказати, що окремі аспекти розуміння цього явища докорінно змінилися (мова йде про теоретичні уявлення, організаційні засади, функціональне призначення юстиції тощо). Проте й досі незмінним залишився той постулат, відповідно до якого юстиція, перш за все, сприймається як інституція забезпечення справедливості, з тим лише застереженням, що в сучасному світі справедливість ще й своєрідним чином виражається через різні форми прояву права (принципи, нормативно-правові акти, правозастосовчі рішення тощо).

Загалом, аналізуючи змістовні властивості юстиції, які пропонуються вітчизняними та зарубіжними науковцями, значно відрізняються між собою навіть у межах однієї галузі. Так, наприклад, один і той самий вид юстиції може розглядатися як частина юридичної системи, як функція держави, як система судових органів або їх діяльність, як певна функціонально-організаційна структура, завданням якої є забезпечення прав громадян.

Такий стан речей можна пояснити плюралізмом методологічних підходів до вивчення юстиції. При цьому, не зважаючи на значну кількість теоретичних досліджень науковців, які представляють окремі сфери та завдання органів юстиції, належної уваги цьому питанню з боку фахівців загальної теорії держави і права приділено не було. У свою чергу, сучасні автори розглядають явище юстиції дещо однобічно, у межах інтересів однієї галузі законодавства або сфери державного управління, зводячи це до розуміння юстиції як окремих органів (судів, прокуратури тощо) або їх діяльності, що не відображає в повній мірі весь зміст цього явища.

У термінологічному аспекті, систематизуючи довідкову, енциклопедичну літературу як специфічну джерельну базу, яка містить різні розуміння терміна юстиції, уявляється можливим

зробити наступні узагальнення. Представлені в цих джерелах інтерпретації терміна юстиції мають деякі розбіжності, що пов'язано з особливостями перекладу окремих латинських термінів. Так, наприклад, при поясненні слова «юстиція» за основу, як правило, використовується латинський термін «*justitia*», який перекладається як «правосуддя» або «законність». Можна знайти також і посилання на такі терміни (або їхні сполучення), як «*justicia*» (справедливість) та «*jus*» (право). Наявні енциклопедії, юридичні словники тощо, визначають юстицію, розкриваючи її зміст у різних контекстах, зокрема: як правосуддя, правду; як систему судових навчальних закладів, судове відомство, діяльність судових установ із здійснення судочинства та правосуддя; як сукупність судових установ і Міністерства юстиції та їхню діяльність у здійсненні правосуддя, а також у забезпеченні охорони прав і законних інтересів держави та громадських організацій і громадян, організації роботи судів, систематизації і підготовки пропозицій щодо кодифікації законодавства тощо [6; 13; 17]. Разом із цим, можемо зробити висновок, що хоча автори і використовують різні методологічні підходи при поясненні терміну «юстиція», проте майже всі вони беруть за основу такі ключові поняття, як суд, судові органи, судова діяльність, справедливість та правосуддя.

Певним кроком у розвитку теоретичного уявлення про юстицію можна вважати роботу науковців Інституту держави та права Національної академії правових наук ім. В.М. Корецького, які розширили та запропонували більш загальне бачення юстиції як системи судових та пов'язаних із їх діяльністю установ, об'єднуючими засадами для яких є їх покликання служити пануванню правосуддя, законності і справедливості, забезпеченню прав громадян [6, 760]. Таким чином, автори вийшли за межі загальноприйнятого розуміння юстиції чи ототожнення її з судовими установами, судовою діяльністю, включивши до цього поняття органи прокуратури, слідства, нотаріату, адвокатури тощо.

У праксеологічному контексті слід зазначити, що поряд із теоретичними дослідженнями юстиції, пошуками нових підходів до її розуміння, окремими питаннями функціонування і організації юстиції займаються і окремі юристи-практики, статті або виступи яких також необхідно віднести до джерельної бази дослідження юстиції. Такі роботи також представляють науковий інтерес з точки зору отримання всебічного уявлення про зміст, структуру, сутність та функції юстиції, оскільки саме в цих джерелах спостерігається об'єднання як доктринальних, так і емпіричних знань, а головне – окремі теоретичні узагальнення, зроблені юристами-фахівцями, формулюються через призму їх перевірки у сфері практичної реалізації права. Так, наприклад, І. Бережна та А. Сидоренко акцентують увагу на необхідності удосконалення нотаріального законодавства з подальшим його моніторингом, проведенні аналізу та узагальнення практичного досвіду діяльності нотаріусів, виробленні єдиної стратегії розвитку нотаріату як однієї з ланок вітчизняної системи юстиції [3, 24; 14, 38-40]. У свою чергу, І. Рафальська зауважує на проблемах реформування системи адвокатури в контексті реформування національної судової системи та системи правоохоронних органів. Н. Кузнецова та О. Філатов [15] наголошують на необхідності проведення широкомасштабної, змістовно глибокої, високоефективної судової реформи, пропонуючи конкретні дії, направлені на пришвидшення реалізації такої реформи, а О. Алексеєнко розглядає можливі заходи щодо удосконалення функціонування системи виконання судових рішень у контексті посилення захисту конституційних прав і свобод людини [2].

Загалом, дослідження представників практичної юридичної діяльності, мають виключно практико-прикладний характер. Разом із цим, на жаль, доводиться констатувати, що ці автори не беруть до уваги загальнотеоретичний та філософський контекст розуміння юстиції, а лише доповнюють його як специфічну сферу правових знань своїми прагматичними висновками та конкретними пропозиціями. Водночас, слід констатувати, що для здійснення загальнотеоретичних узагальнень прикладні дослідження практиків є інформативно ненасиченими з точки зору потреб методології загальної теорії держави та права. Це пояснюється тим, що вони не ведуть широких загальнотеоретичних, історичних або компаративних пошуків. Однак необхідно вказати на емпіричну значимість таких досліджень як необхідний компонент всякого пізнавального процесу.

З метою отримання загального уявлення про юстицію, дослідження лише наукових розробок та пошуків представників практичної юридичної діяльності, вочевидь, виявляється недостатнім. Тому, окремий інтерес для осмислення юстиції в сучасному її розумінні представляє і цілий ряд

нормативно-правових документів національного та міжнародного характеру, у яких закріпилися загальновизнані стандарти захисту прав та свобод людини.

У часи стрімкого розвитку суспільних відносин, зокрема процесу інформатизації, все більшого значення набуває світова мережа електронних ресурсів Інтернет, яка містить величезну кількість різноманітної інформації. Безумовно, в Інтернет уявляється можливим відшукати також інформацію, яка, загалом, представляє науковий інтерес для дослідження юстиції і являє собою специфічний вид джерел – електронні джерела.

Так, наприклад, у якості таких електронних джерел слід назвати офіційні сайти міністерств юстиції різних країн світу, у яких міститься інформація стосовно особливостей їх організаційно-функціональної будови, повноважень та компетенції, як центральних органів виконавчої влади у сфері юстиції, їх ролі та значення в правовій системі цих країн. Усе це, а також представлені статистичні дані дають можливість зробити загальні висновки щодо стану правосуддя та дотримання законності в тій чи іншій країні світу. Крім того, такий аналіз дає навіть можливість робити припущення стосовно того, який саме зміст вкладається в поняття «юстиція» в країнах, що належать до різних типів правових систем, а проведення відповідних порівнянь дозволяє виявляти спільне та відмінне в їх структурі, функціях та ролі в регулюванні суспільних відносин.

Таким чином, проведений аналіз та систематизація наукових джерел, присвячених проблематиці юстиції, виокремлення предмета дослідження розкриття основних методологічних підходів щодо його вивчення, зумовив можливість здійснити вищевикладені узагальнення щодо стану розробленості наукової проблематики. Результати такого аналізу можуть стати основою для визначення основних перспектив подальшого формування теоретичної та методологічної бази вивчення юстиції, яка дозволить розширити не тільки загальне уявлення про явище юстиції як складну, багатогранну правову категорію, але й зробити реальні кроки в напрямку вдосконалення існуючої системи органів та установ, що здійснюють реалізацію справедливості в суспільстві. Зокрема предметом подальших наукових розвідок можуть бути:

- нерозвинутість методологічної бази досліджень юстиції, зокрема, невизначеність можливості сучасних методів наукового пізнання та нерозробленість методик галузево-прикладного та загальнотеоретичного призначення;
- категорія «юстиція» як предмет теоретико-юридичної науки, що, пов'язана як з методологічним плюралізмом та використанням традиційних позитивістських методик, так і з неналежним рівнем науково-пізнавальної зацікавленості;
- уявлення щодо особливостей функціонування юстиції в інших країнах, що належать до різних типів правових систем;
- погляди науковців на порядок організації та функціонування міністерства юстиції як центрального органу виконавчої влади у зв'язку з науково-теоретичними (доктринальними) уявленнями про юстицію як правове явище та відповідну правову категорію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративна юстиція: Європейський досвід і пропозиції для України / [автори-упорядники І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда]. – К.: Факт, 2003. – 536 с.
2. Алексеєнко О. Кроки з покращення роботи системи виконання судових рішень / О. Алексеєнко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/jurclub/article/3103.aspx>
3. Бережна І. Українському нотаріату слід готуватися до суттєвих змін / І. Бережна // Юргазета. – 2008. – № 5 (140) – 05 лютого. – С. 24.
4. Большой юридический энциклопедический словарь / А.Б. Барихин (авт.-сост.). – М.: Книжный мир, 2003. – 720 с.
5. Бородін І.Л. Про сутність адміністративної юстиції / І.Л. Бородін // Право України. – 2000. – № 2. – С. 15-17.

6. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 760 с.
7. Георгієвський Ю.В. Адміністративна юстиція: дис. ...кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Георгієвський Ю.В. – Х., 2003. – 185 с.
8. Гергелійник В.О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.02 / Гергелійник В.О. – К., 1999. – 203 с.
9. Иванников И.А. Толковый словарь по теории права / И.А. Иванников. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 128 с.
10. Муллануров А. К вопросу о конституционной юстиции / А. Муллануров // Конституционное и муниципальное право. – 2001. – № 2 – С. 11–14.
11. Новый юридический словарь: 6500 терминов / [авт. и сост. А.Н. Азрилиян]. – М.: Инстит. новой экономики, 2006. – 1087 с.
12. Педько Ю.С. Становлення та правове регулювання адміністративної юстиції в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Педько Ю.С. – К., 2004. – 230 с.
13. Популярна юридична енциклопедія / [кол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін.]. – К.: Юрінкон Інтер, 2002. – 528 с.
14. Сидоренко А. Напрацювання концепції реформування (розвитку) нотаріату України / А. Сидоренко // Журнал Мала енциклопедія нотаріуса. – 2009. – № 4 (46) – серпень. – С. 38–40.
15. Судова реформа: пріоритет кроків / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/article/283/>.
16. Черняк Є.В. Конституційна юстиція Сполучених Штатів Америки: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.02 / Черняк Є.В. – К., 2005. – 189 с.
17. Юридическая энциклопедия / Н.К. Ренненкампф– [4-е изд.]. – С.-Пб.; Киев: Оглоблин Н.Я., 1913. – 302 с.
18. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова (ред.), М.Ю. Тихомиров. – [5-е изд., доп. и перераб.]. – М.: Юринформцентр, 2006. – 971 с.